

humanitas

Inhoud

Op blz. 67

zaken die op het congres aan de orde komen:

achtergronden en informatie over de 'Nota Sociale Hulpverlening'. Op dezelfde blz. staat een samenvatting van een door drs. B. Peper in 'Mens en Maatschappij' gepubliceerd artikel. Het heeft, naar wij hebben vernomen, achter de schermen veel stof doen opwaaien.

De samenvatting van het artikel geeft bovendien veel achtergrondinformatie met betrekking tot het 'Preadvies' dat op het congres te Enschede aan de orde komt.

Op blz. 69

de voortzetting van de serie van de heer J. Reijenga, maatschappelijk werker te Groningen, over preventief maatschappelijk werk.

Op blz. 72

de text van de 'kanttekeningen over preventief maatschappelijk werk', zoals deze zijn geplaatst door drs. A. P. Noyon op een studiebijeenkomst van maatschappelijk werkers van Humanitas te Amersfoort, 8 april j.l.

Op blz. 73

een beschouwing door drs. P. Albarda over een rapport van de NRMW, dat tot onderwerp heeft de revalidatie en het maatschappelijk werk.

Op blz. 74

een redactionele nabeschuiving over de beschrijvingen van enkele behoorlijk werkende afdelingsbureaus.

Op blz. 75

nog iets over samenlevingsopbouw en welzijn. De schrijver van het artikel, Ruud Tegelaar, is stafmedewerker bij Fantasio en initiatiefnemer tot de 'Maatschappij tot redding van de Maatschappij', gevestigd aan de Pr. Hendrikkade 142 te Amsterdam.

Op blz. 76 en 78

enige boekbesprekingen

Op blz. 76

de vaste rubriek 'Onze Tijd' Denk er eens over.

Uitgave van de Nederlandse Vereniging voor
Maatschappelijk werk Humanitas.

Redactie: T. van Grootheest, H. van Dijk, P. H. Hooy
J. Terlouw, W. Post, H. v. Schaaijk.

Redactie-adres: J. W. Brouwersstraat 16, Amsterdam
Telefoon 020 - 73 94 44.

Humanitas en de vrijwillige medewerkers

Op het a.s. congres van Humanitas in oktober zal een nota ter sprake komen, die getiteld is 'nota sociale hulpverlening'.

Sociale hulpverlening

Wat is sociale hulpverlening? De nota omschrijft dit begrip als volgt: Alle georganiseerde activiteiten met en door leden van een vereniging met het doel:

hulp te bieden aan degenen, die met enige handreiking een moeilijke situatie (weer) het hoofd kunnen bieden.

Verder zegt de nota, dat het gaat om de directe relatie tussen degenen die geholpen moeten (willen) worden en de samenleving. Dit zouden wij hier willen aangeven als het totaal van al die relaties — oppervlakkige en diepgaande, positieve en negatieve — waarmee wij allen aan elkaar verbonden, van elkaar afhankelijk zijn.

Als die onderlinge relaties verstoord dreigen te raken, doordat b.v. iemand zich door die samenleving in de steek gelaten voelt, te kort gedaan voelt, dan is een steuntje nodig. Deze ondersteuning kan tegenwoordig komen van daarvoor opgeleide beroepskrachten de maatschappelijke werkers. Die steun van beroepsmensen is zeker niet in alle gevallen nodig; sterker nog: niet in alle gevallen gewenst. Vooral de telefonische hulpdiensten hebben aangetoond, dat vele vormen van hulpverlening door burgers, wier beroep niet ligt in de sociale sector, kunnen worden verricht. Deze hulpverlening door burgers noemen we de sociale hulpverlening.

De vrijwillige medewerker voor de sociale hulpverlening is ook in Humanitas geen onbekende.

Enquête

De congresnota gaat in op een enquête, die in de afdelingen werd gehouden en waarbij vooral de sociale hulpverlening aan bejaarden een redelijke gevarieerdheid vertoont.

Overigens — aldus de mening van de samenstellers van de nota — heeft deze vorm van hulpverlening binnen Humanitas een duidelijke ondersteuning nodig. Als het congres in oktober a.s. het met de uitgangspunten eens is en de aanbevelingen bij de nota kan aanvaarden, dan zal aan deze ondersteuning met voortvarendheid gewerkt gaan worden.

Taak voor Humanitas

Het congres kan zich echter ook gaan afvragen: ligt hier wel een taak voor Humanitas? Ja! zeggen de samenstellers van de nota. En om dit 'ja' duidelijk te maken wijzen zij op de statuten van onze vereniging, waarin op twee-

erlei wijzen naar de samenleving wordt verwezen. Als het kader van waaruit de verantwoordelijkheid van de (onderlinge) hulpverlening gedragen moet worden en als het kader ten behoeve waarvan het individu geholpen moet worden om een volwaardig partner in de gemeenschap te kunnen zijn.

Dat de sociale hulpverlening het best in georganiseerd verband (in de definitie is dit gesteld) kan worden verricht wordt in de nota aangetoond door te wijzen op een drietal aspecten.

De grotere mogelijkheid voor de hulpontvanger onafhankelijk te blijven, zich niet moreel verplicht te voelen; de belangrijkheid van de gebundelde ervaring binnen één organisatie; een grotere waarborg voor voortgang van de hulpverlening.

Leidinggevend vrijwilliger / projectleider

De hulpverleningsvorm, die in de nota is aangeduid met sociale hulpverlening vereist een goede afbakening naar de kant van het beroepsmaatschappelijk werk.

De huidige, binnen onze vereniging werkzame maatschappelijk werkers, kunnen ongetwijfeld bij de opzet en begeleiding van de sociale hulpverlening assistentie verlenen; de directe verantwoordelijkheid ligt bij het afdelingsbestuur of beter nog: bij een speciale commissie. Op dit punt in de nota ¹⁾ wordt de leidinggevend vrijwilliger ingevoerd, die namens de commissie de centrale verantwoordelijkheid voor de sociale hulpverlening draagt. Van deze — met centrale verantwoordelijkheid belaste — kracht gaat in de nota de voorkeur uit naar een beroepsfunctionaris, die met projectleider wordt aangeduid. Het pleiten voor een (speciaal opgeleide) beroepskracht komt voort uit de gedachten, dat de organisatie van de sociale hulpverlening vaak een tijdrovende zaak is, terwijl de verdieping van het werk en de begeleiding van de werkers een bepaalde deskundigheid vereist. Deze deskundigheid achten wij b.v. aanwezig bij degenen met opleiding sociale academies, specialisatie sociaal-cultureel werk.

Aandacht voor de sociale hulpverlening

De nota sociale hulpverlening is inmiddels aan alle afdelingen gezonden. De opstellers van deze nota hebben de hoop, dat er reeds nu in de afdelingen diepgaand over gesproken wordt. En dat op het komende congres positieve

beslissingen genomen kunnen worden. Wij zijn nl. van mening, dat Humanitas de komende jaren aan de uitbouw van de sociale hulpverlening veel aandacht zal moeten besteden. J. T.

¹⁾ 'Nota Sociale Hulpverlening' — uitgebracht door het hoofdbestuur van Humanitas aan het congres 1969.

Afbraak van het opbouwwerk?

In het tijdschrift 'Mens en Maatschappij' van maart-april 1969 ¹⁾ heeft Drs. Bram Peper, medewerker aan het Sociologisch Instituut van de Nederlandse Economische Hogeschool, een nogal kritisch (en terecht, Van D.) artikel geschreven onder bovenstaande titel over het opbouwwerk. Hij blijft niet stilstaan bij de constatering dat de post opbouwwerk op de rijksbegroting enorm is gegroeid, en wel van 740.000 gulden in 1953 tot 44.000.000 gulden in 1968-69, maar hij geeft daarnaast een schets van de historische ontwikkeling van deze 'derde' tak van het maatschappelijk werk. De rode draad, die door het artikel van Peper loopt kan als volgt gekenschetst worden: wat is de achterliggende theorie, wat zijn de doelstellingen en de middelen om deze te bereiken en wat heeft het opbouwwerk (o.w.) tot nog toe bereikt?

De historische ontwikkeling.

Hoewel er voor de Tweede Wereldoorlog enige o.w.-activiteiten waren, is er pas in de jaren vijftig sprake van een meer systematische aanpak. De zorg voor gebieden, achtergebleven in sociale en economische ontwikkeling, was een belangrijke taak voor het o.w., bovendien moest de schadelijke werking van de industrialisatie in de ontwikkelingsgebieden zo beperkt mogelijk worden gehouden. Als activiteit valt het geheel binnen het maatschappelijk werk (m.w.). Verwezenlijking van de doelstellingen van het o. w. werd opgedragen aan de toenmalige provinciale stichtingen voor maatschappelijk werk. Deze organisaties worden heden ten dage genoemd 'provinciale opbouworganen'

(p. o. o.). De juridische vorm is de stichtingsvorm.

Na 1960 valt er een zekere ombuiging in het beleid te constateren. Het o. w. tracht tot een bevredigende vormgeving te komen van de sociale omgeving rond individu en gezin. Het functioneren van de samenleving als zodanig — het gebrekkig functioneren zou n.l. oorzaak zijn van het achterblijven van bepaalde groeperingen — komt op de voorgrond te staan. Er moet dan ook bewust vorm gegeven worden aan de leefbaarheid van de samenleving en wel door inschakeling van de bevolking zelf. Bij de realisering van deze doelstelling moet de uit de V.S. van Amerika afkomstige methode — en ideologie — van de 'community organization' een belangrijke rol spelen. Nog steeds staan de ontwikkelingsgebieden in het brandpunt van de belangstelling van het o.w. Door een aantal gegroeide, en tot het departement doorgedrongen, inzichten overtuigt het o. w. de problematiek in de ontwikkelingsgebieden en het gaat de totale samenleving als voorwerp van actie zien. In de periode 1962—1964 krijgt het o. w. een zelfstandige plaats toegewezen in het welzijnbeleid. Het o. w. krijgt mede tot taak de maatschappelijke ontwikkeling te volgen en een bijdrage te leveren tot de verbetering van de maatschappelijke infrastructuur. Vooral aan de oplossing van het probleem van de toenemende afstand tussen de bevolking en de besturende instanties dient het o. w. een bijdrage te leveren. Essentieel is dat de bevolking bij de voorbereiding en uitvoering van de activiteiten wordt betrokken. In ruimer verband streeft het o. w. naar een fundamentele democratisering van de samenleving.

Mogelijkheden van het opbouwwerk.

Vanuit drie onderling samenhangende gezichtspunten laat zich een beleidsanalyse ondernemen:

1. Van welke voorspellingen gaat het beleid uit;
2. Welke doelstellingen wil het beleid verwezenlijken;
3. Welke middelen staan het beleid ter beschikking.

Vertaald in termen van het o. w. betekent dit respectievelijk:

1. Hoe definieert het beleid de maatschappelijke situatie, die o.w. noodzakelijk maakt;
2. Naar welke maatschappelijke situatie of structuur wenst het beleid toe te werken;
3. Welke middelen staan het beleid ter beschikking.

Het betoog wordt verder langs twee lijnen opgezet:

- a. welke implicaties heeft het nastreven van de kernfunctie (doelstelling) van

het o. w. ? Aangetoond zal worden dat de doelstelling vraagstukken raakt, die buiten het bereik van het o. w. liggen.

b. welke middelen staan het o. w. bij de realisering van zijn doelstelling ter beschikking? Bij de behandeling van dit punt wordt bewijsmateriaal aangedragen voor de onder (a.) verdedigde stelling.

De implicaties van de doelstelling

Er moet allereerst nog even worden teruggedaan naar de beginperiode van het o. w. Zoals bekend werd het o. w. ingezet om de nadelige gevolgen van de industrialisatie — deze zou de onkerkelijkheid bevorderen — op te vangen.

De theorie waarvan men uitging was die van de 'cultural lag' (het technisch-economisch systeem levert de initiatieven tot de veranderingen in het sociaal systeem, dat altijd bij het eerstgenoemde achterblijft). De gevolgen zijn: aanpassingsproblemen, desoriëntatie, of zelfs vervreemding. Dit is voor een beleidvoerende instantie, zoals het departement van m.w. (later Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) wat te simplistisch gedacht. Door de onvolledige theoretische achtergrond kon het o. w. nauwelijks iets presteren. Deze gedachten spelen door in het huidige beleid.

Kenmerkend daardoor is de bezorgdheid dat de bevolking door de snelle economisch-technische ontwikkeling het zicht verliest op de ingewikkelder wordende samenleving, en bovendien heeft zij onvoldoende deel aan de vormgeving ervan.

De meest recente omschrijving van de maatschappelijke situatie is het probleem bestuurder-bestuurde. Doordat het beleid ongrijpbaar is trekt de bevolking zich terug in een apathie, die een gevaar voor de handhaving van de parlementaire democratie in zich houdt. Kortom, op alle gebieden zou de afstand tussen leiding en leden verkleind kunnen worden. En dat kan door fundamentele democratisering van alle samenlevingsverbanden. Dit is een gigantisch politiek probleem. Hoe kan de democratische controle worden ingevoerd in een industriële samenleving, die eerder neigt tot technocratie dan tot democratie? Hoe kunnen de planners — planning wordt steeds meer noodzakelijk — worden gecontroleerd? De politieke democratie is een basis, zij het een smalle. Zij draagt de gevaren in zich, dat de bevolking, in opleiding ruim de mindere van de bestuurders, en bovendien nog apathisch, een gemakkelijke prooi kan worden van lieden die het met de democratie niet zo nauw nemen. Eén van de belangrijkste midde-

len om de democratie een steviger basis te geven is het uitbreiden van de 'education' aan de minst ontwikkelde groeperingen. (Fundamentele) democratie leeft bij de gratie van mondige burgers. Fundamenteel democratiseren betekent meer dan alleen maar de gelegenheid geven periodiek zijn stem uit te brengen; het houdt in het doorvoeren van de democratische principes ook buiten de strikt politieke kaders.

Het moge duidelijk zijn, dat wie streeft naar fundamentele democratisering zich vastlegt op een politiek programma, dat is gericht op fundamentele verandering van de samenleving. Het vraagstuk is een politieke zaak. Om die fundamentele democratisering in enigerlei vorm te verwachten van het o. w. lijkt op zijn zachtst gezegd wat overtrokken. Het o. w. zou dan een politieke beweging moeten worden.

Doelstelling en middelen van het o. w.

De belangrijkste vraag is: welke zijn de mogelijkheden van het o. w. tot de democratisering en waar kunnen die mogelijkheden toe leiden? M. a. w. hoeveel macht heeft het o. w. en hoeveel macht kan het mobiliseren? De vraag kan best worden beantwoord door na te gaan enerzijds: hoe is de verhouding o. w.-bevolking, en anderzijds: hoe zit het opbouwwerk bestuurlijk-organisatorisch in elkaar.

De verhouding o. w.-bevolking

Het o. w. is er niet in geslaagd, sinds het na 1950 op grotere schaal wordt bedreven, zich enige bekendheid te geven. Het onderzoek naar kennis en beeld van de sociale dienstverlening is op dit punt onthullend. Ook de politieke partijen, ook al verlenen zij lippen-dienst aan de schone gedachten van het o. w., zijn er niet bijster in geïnteresseerd. De bekendheid is minimaal, waarmee een belangrijke voorwaarde en basis voor machtsvorming ontbreekt. Hoewel het o. w. de totale samenleving als object heeft, blijven de activiteiten beperkt tot groeperingen, waarvan men nu niet meteen kan zeggen, dat zij enige macht van betekenis hebben. Men denke aan dorpsuizen, wijkcentra, o. w. binnen de verzuilde organisaties voor m. w. Het bijzonder o. w. bemoeit zich met vluchtelingen, bewoners van woonwagens, Ambonezen, gezinnen met een bijzondere sociale problematiek, enz. Het streven is er op gericht deze groeperingen in de samenleving te integreren. Het ratjetoe aan activiteiten maakt het er niet gemakkelijker op, daarin de doelstellingen van het o. w. te ontdekken. Met alle gevolgen voor de identiteit ervan. De feitelijke activiteiten beperken zich hoofdzakelijk tot de sociaal-culturele sector

Preventief maatschappelijk werk een experiment (vervolg)

(zachte sector), ook wel genoemd de welzijnsector. De harde sectoren, die in beslissende mate de voorwaarden scheppen voor het welzijn, zoals de sectoren verkeer, ruimtelijke ordening en onderwijs, blijven buiten het bereik van het o. w. Ook uit dit laatste kan men concluderen: geen macht voor het o. w.

De bestuurlijke structuur van het opbouwwerk

Opbouworganen zijn (meestal in de vorm van stichtingen) instellingen waar overheid en particulier initiatief (p.i.) samenwerken. Voor de financiering zijn de instellingen, die men vindt op provinciaal, regionaal en gemeentelijk niveau, afhankelijk van de centrale overheid enerzijds en de provinciale en gemeentelijke overheden anderzijds. De speelruimten én de macht van het o. w. worden door de overheid en het p. i. bepaald. Het o. w. is een verlengstuk geworden van de bestuurlijke structuur. In de welzijnsector is er een bijzonder groot aantal organisaties van het p. i.; iets dat deze sector bepaald niet doorzichtiger maakt en de taak, verkleining van de afstand bestuurder-bestuurde, eerder bemoeilijkt dan vergemakkelijkt. De institutionalisering en formalisering van de samenleving waartegen het opbouwwerk een middel moest zijn, kenmerken nu ook het o. w. zelf. De oorzaak van de institutionalisering moet gezocht worden o. m. in de (verzuilende) invloed van de subsidieregelingen. Het o. w. zou eerst de eigen kaders tot object dienen te maken, een taak, die enig masochisme vereist. De fundamentele democratisering is een zaak, die de gehele bevolking aangaat. Het p. i., echter, is slechts een afspiegeling — en dat is nog geen vertegenwoordiging — van een deel van de bevolking. Iedere actie tot democratisering, buiten het p. i. om, zal gedoemd zijn stuk te lopen op de bestuurlijke structuur van dat p. i. of zal opgenomen worden in het p. i. Niet alleen de financiële band tussen o. w. en overheid, maar ook de positie van het o. w., nl. aan de rand van de bestuurlijke structuur van de samenleving is er de oorzaak van, dat het een vrijblijvende en onbetekenende bijdrage kan leveren aan de fundamentele democratisering. Deze is en blijft voorts nog een taak voor de politieke partijen. Welke instellingen voor o. w. men ook beschouwt, provinciaal, regionaal of stedelijk, er is slechts één conclusie mogelijk. Deze luidt: weinig of geen macht voor het o. w.

Op zoek naar een identiteit.

Overzien we de ontwikkeling van het

In totaal werden 6 bijeenkomsten van de werkgroep revolutionaire bewegingen geheel of gedeeltelijk aan het experiment besteed. Meestal gedeeltelijk, daar de groep i.v.m. een sterk gezelligheidsaspect doorgaans een uur nodig heeft om op gang te komen.

Tevens brachten verschillende leden wel eens gasten mee, die uitgebreid op de hoogte gebracht worden van het functioneren van de groep tot dan toe. Soms werd een gast lid. Tenslotte was het niet altijd aanwezig zijn van enkele kernleden er oorzaak van, dat de verschillende fasen vertraagd verliepen. Er zijn 3 fasen te onderscheiden.

— Aanloop: 2 zittingen (13 en 17 maart)

— Experiment: 3 zittingen (24 april, 1 en 8 mei)

— Evaluatie: 1 zitting (15 mei)

Aanloop:

13 maart

Voordat met het eigenlijke experiment begonnen kon worden, voor de groep een voorbereiding op het daadwerkelijk kiezen van een vorm van revolutionaire actie, had de groep een aanloop van twee bijeenkomsten nodig.

Toen ik lid werd van de groep was afgesproken, dat ik het proces zou begeleiden, waarbij de groep zichzelf verkennt, teneinde te kunnen vaststellen welke taken zij aankan en welke niet. Ik zou het proces begeleiden, niet leiden.

Ik beperkte mij er daarom toe de groep aan deze afspraak te herinneren en liet het initiatief over aan de groep. Dit veroorzaakte grote onzekerheid. In plaats van deze aan de orde te stellen ging de groep zich uitgebreid bezighouden met de vraag, waarom de dispuutleider niet was verschenen.

De bespiegelingen resulteerden in het verwijt aan zijn adres, dat de groep de laatste tijd niet wist, wat ze aan hem had. In werkelijkheid bracht de groep onder woorden zich in een situatie te voelen, waarin men met zichzelf geen raad wist.

Hoezeer dit het geval was, bleek ondermeer uit het feit, dat de objectiverende opmerking van een gast 'een werkgroep staat of valt niet door aanwezigheid van één lid' geen gehoor vond. Ik liet de oplossing van deze crisis, waarin afhankelijkheid en verlangen naar een leider zich uitte, aan de groep over. Een deel van de groep wilde de oplossing van het probleem uitstellen door een afvaardiging, naar de dispuutleider te sturen, teneinde hem te vragen wat hij van plan was.

Op dit moment kwam een lid met de mededeling, dat de leider van mening was, dat het dispuut als zodanig zijn functie had gehad en in een werkgroep was overgegaan. Hij beschouwde de rol van dispuutleider daarom als een overbodige zaak. Voorts wilde hij zich niet binden aan de verdere plannen van de werkgroep, waarvan hij tot dan toe lid was. Een oplossing werd ge-

vonden in de afspraak, dat iemand, die vóór de volgende bijeenkomst nog wat van de dispuutleider zou horen, dit zou doorgeven aan de groep.

27 maart

Op deze bijeenkomst bleef het grootste deel van de groep afwijzend staan tegenover het experiment om het eigen gedrag aan de orde te stellen. Het voornaamste argument hierbij was, dat men concrete actie belangrijker vond dan praten over iets vaags als de eigen houding. Men gaf te kennen, dat het iets ongerijms is een groep, die zich een revolutionaire (of leidende) taak gesteld heeft, kritisch door te lichten op haar houding. Dit typeert een persoon of groep, die van zijn leiderscapaciteiten overtuigd is. Hierachter gaat de angst schuil, dat er bij doorlichting wellicht zaken zichtbaar worden, die in tegenspraak zijn met genoemde capaciteiten. Twee van de tien aanwezige leden gaven echter ronduit te kennen de discussie over het eigen gedrag noodzakelijk te vinden, daar ze er zelf niet van overtuigd waren voldoende capaciteiten te hebben voor het lidmaatschap van deze groep. De groep reageerde met een compromis voorstel:

Konkrete actie en daarnaast evaluatie van de persoonlijke deelname. De twee gingen hiermee niet akkoord. Zij vreesden, dat geen van beide aspecten dan voldoende aan bod zouden komen. Ik viel hen bij en herinnerde de groep aan een konflikt bij de bespreking van onze bijdrage aan de dokumentatiemap (zie onder voorgeschiedenis). Een groepslid kan zich met een onderdeel daarvan niet verenigen. Dit lid werd gedwongen een meerderheidsstandpunt van de groep te aanvaarden, voordat zij haar standpunt naar voldoening had kunnen verdedigen. Het motief van deze dwang was toen 'haast', maar zou door andere motieven vervangen kunnen worden, wanneer zich soortgelijke konflikten zouden voordoen. Dit voorbeeld van negeren van de persoon, het ontkennen van zijn identiteit was met veel andere voorbeelden aan te vullen.

Weer noemde een grote meerderheid van de groep het praten over de persoon een vaag gedoe. Na mijn vraag of zij zich zelf dan als lucht, als zweverige nietsigheid beschouwden, werd vóór of tegen het experiment gestemd. Dit liep halverwege uit op felle discussies.

Toch ging de groep tenslotte ermee akkoord het experiment volgens mijn model aan te pakken. Men wilde echter niet meer dan 4 avonden hieraan besteden.

Experiment

24 april

Zoals gewoonlijk startte de bijeenkomst pas lang nadat iedereen was binnengedruppeld. De neiging tot gezelligheidsgepraat duurde nog langer dan anders. Na veel vragende blikken en wat-doen-we-eigenlijk, deed eindelijk iemand een poging te beginnen.

Zij stelde, dat zij zich zelf gesloten vond en niet snel met een voorstel kwam uit angst, dat het geen goed idee zou zijn. Voorzichtig en door vragen van mijn kant aangemoedigd, bracht zij haar onzekerheid onder woorden.

De groep stelde haar gerust met mededelingen in de sfeer van: iedereen heeft daarmee min of meer te kampen. Voorts werd gesteld, dat elke bijdrage waardevol kan zijn, behalve wanneer hij verzwegen wordt. Dit gaf een enorme ontspanning in de groep, die duidelijk liet merken dat het allemaal meeviel en bij mijzelf, omdat er eindelijk beweging in het experiment kwam.

Dit alles nam ongeveer 20 à 30 minuten, daar men zeer behoedzaam te werk ging, waarbij ik stap voor stap de ontwikkelingen begeleidde door opmerkingen te verduidelijken, vragen toe te spitsen en met evaluerende opmerkingen het experiment toe te lichten.

Bij een volgende poging het eigen gedrag ter discussie te stellen was het betreffende lid het niet eens met de wijze waarop een groepslid zijn visie aanvulde. Hij stapte van zijn eigen functionaliseren af en ging het functioneren van dit lid kritiseren, hetgeen uitliep op een twistgesprek tussen de twee. Ik hield mij hierbij wat afzijdig, daar men kennelijk zijn eigen boontjes wel kon doppen.

Het konflikt werd niet helemaal uitgesproken, daar een van beiden halverwege weg moest (naar huis).

Het viel mij nog op, dat een van de groepsleden een agressieve houding tegenover mij aannam zonder deze echter onder woorden te brengen.

1 mei

Na de gebruikelijke lange aanloop aarzelde de groep verder te gaan met het experiment. Het was moeilijk verder te gaan, waar de groep de vorige keer geëindigd was, daar één van de twee, die in konflikt gewikkeld waren, niet aanwezig was. Ik nam daarom het initiatief door aan degene, die de vorige maand onuitgesproken agressief tegenover mij was te vragen, wat hiervan de oorzaak was. Het antwoord was het verwijt, dat ik de groep in een laboratoriumsituatie had gemanoeuvreed, waarbij ik mijzelf buiten schot hield door me objectief op te stellen.

Voorts had ik de vorige maal met name in het begin de discussie zeer strak geleid en de groep te weinig zijn gang laten gaan hetgeen irritant werd. Ik antwoordde hierop, dat de groep zelf besloten had het experiment te beginnen en dat in het stencil, dat namens de groep was gepubliceerd, duidelijk omschreven was waarom het ging.

Drie groepsleden gingen nu gezamenlijk over tot een felle aanval, die zich toespitste tot de vraag: Ben je nu maatschappelijk werker of lid van de werkgroep.

Ik antwoordde, dat ik dat beide was, maar dat met name in het experiment mijn specifieke bijdrage als maatschappelijk werker op de voorgrond kwam. Men herhaalde nu het bezwaar dat ik mij buiten schot hield en bijvoorbeeld ongevoelig leek voor de juist gedane aanval.

Ik reageerde met te stellen, dat ik daarvoor niet ongevoelig was, maar in mijn rol als begeleider van het experiment opmerkingen uit de groep in groep.

Het konflikt tussen de groep en mij evalueerde ik als volgt: In meerderheid was de groep tegen het experiment. De groep heeft de neiging op de gebruikelijke breedvoerige wijze te discussiëren en heeft bezwaar tegen mijn strakke leiding.

Ik brak elke bijdrage aan het gesprek af op het moment dat er een relevante gedachte naar voren kwam. Het doel hiervan was een optimale confrontatie met de eigen houding en stellingname te bereiken.

Ik was mij bewust hierbij niet het tempo van de groep te volgen. In dit verband accepteerde ik het gedane verwijt volledig.

Mijn strakke leiding vond zijn oorzaak in het probleem om in vier bijeenkomsten een groepsproces op gang te brengen, wat toegespitst op het gestelde doel zeker een 3-voudig aantal zittingen zou vergen.

8 mei

Aan het begin van de bijeenkomst innerde ik de groep aan de gedachte dat voor geweldloze weerbaarheid een mentaliteitsverandering nodig is, een kwestie van lange adem. Ik bracht de inventarisatie van de eigen houding hiermee in verband en vroeg of men deze zinvol achtte, dan wel van mening was dat de groep de juiste mentaliteit reeds bezat. Na enige stilte begon iemand zeer voorzichtig te vertellen, dat het hem moeilijk viel in deze groep rechtuit zijn mening te zeggen. Hierna speelde zich hetzelfde af als op 24 april. De groep accepteerde deze keer mijn aanmoedigende en structurerende rol meer dan toen, wellicht mede door het feit, dat de onzekerheid van betrokkene deze keer zo groot was, dat de groep er geen houding voor wist te vinden. In het kielzog van deze initiatiefnemer volgde een tweede die op dezelfde wijze zijn even onzekere gevoelens naar voren bracht. Teruggespeeld op de groep werd (door een gast) als tegenhanger van de onzekerheid bij betrokkenen een intolerante houding van de groep gesignaleerd ten aanzien van leden die graag willen meewerken, maar het gevoel hebben slechts een bescheiden bijdrage te kunnen leveren.

Hierna ontstond een algemene persoonlijke discussie die voor het eerst het gezelligheidsniveau enerzijds en de gemaakte gewichtigheid van zich revolutionair voelen anderzijds doorbrak.

Een van de initiatiefnemers van deze avond vertelde mij later, dat de bijeenkomst voor hem een therapeutisch effect had. Door de ervaring in de groep had hij de moed gekregen privéproblemen met anderen te bespreken.

Evaluatie

15 mei

Bij de evaluatie werden de volgende punten genoemd:

— Op de laatste bijeenkomst was er voor het eerst sprake van een werkgroep, waarin elk lid tot zijn recht kwam.

— In de werkgroep had voorheen het gezelligheidselement de overhand, het was geen kritische groep; het laatste wordt nu meer mogelijk.

— Als resultaat van het experiment werd geconcludeerd door een meerderheid, dat het zinvol is in een werksituatie je te realiseren, dat je met personen werkt.

Een werkplan dient te worden opgesteld ondergeschikt aan deze personen en niet andersom.

Sommigen bleven van mening dat het efficiënter was geweest een konkrete

aktie te laten samengaan met evaluatie van de wijze waarop de leden aan de aktie deelnemen.

Hier tegenover stond:

Als de groep direct met een aktie was begonnen, waren de wrijfpunten en persoonlijke problemen onder tafel gebleven.

Er ontstond een heftige ruzie toen iemand als haar mening gaf, dat haar voorkeur uitging naar een streng geselecteerde werkgroep. Mensen met een geringe motivatie moesten maar liever iets anders gaan doen. Een gast merkte desgevraagd op, dat ze er nooit over zou peinzen lid te worden van een groep, waar men zo intolerant stond tegenover elkaar en waar zo langs elkaar heen werd gepraat als in deze groep. Een van de leden verklaarde zich met deze kritiek te kunnen verenigen en zag als enig lichtpunt, dat de groep zich door het experiment tenminste van deze houding bewust was geworden.

III Konklusies voor het maatschappelijk werk

Ten aanzien van preventief maatschappelijk werk in engere zin (voorkomen van sociale nood) is mijn bemoeienis met de groep in één individueel geval effectief geweest. Met betrekking tot mijn bijdrage aan het doel van de groep in zijn totaliteit moet dit echter een toevallige bijkomstigheid genoemd worden.

Alvorens de vraag of er al dan niet sprake is geweest van preventief maatschappelijk werk, gericht op de maatschappij in zijn totaliteit, te beantwoorden, eerst het volgende:

Tegenover de cliënt staat de maatschappelijk werker in een autoritaire positie. Degene die ons nodig heeft is van ons afhankelijk. Het is weliswaar de bedoeling, dat wij de cliënt helpen zichzelf te helpen, maar **wij** mobiliseren zijn mogelijkheden hiertoe en **onze** deskundigheid bepaalt welke deze zijn. Er is echter nooit een cliënt geweest die heeft gezegd 'ik heb een probleem en daar moet je me op die manier mee helpen'.

Al houden we rekening met de wensen van de cliënt, dan is er nog geen sprake van een gelijkwaardige samenwerking.

Ten aanzien van deze groep lag de zaak heel anders. Als maatschappelijk werker stelde ik mijn deskundigheid ter beschikking aan een groep die zich ten doel stelt een maatschappijverandering, die de persoon in de maatschappij centraal stelt.

Vertaald in maatschappelijk werk jargon:

aanpassen van de omgeving (maatschappij) aan de individu, een tot nu

toe vrijwel genegeerd aspekt van datgene, wat het maatschappelijk werk zich ten doel stelt.

Het uitgangspunt van de groep en van mij als maatschappelijk werker was dus gelijk en onze start op gelijk niveau. Dat maakte discussie mogelijk, die dan ook niet uitbleef.

Ik zie hierbij af van de afweer tegen de door mij voorgestelde werkwijze, welke afweer normaal is, gezien het feit dat vrijwel nergens in onze maatschappij op deze wijze met en door mensen wordt gewerkt, uitgezonderd wanneer men cliënt, patiënt, dus abnormaal is.

Vreemd eigenlijk, dat interesse voor de persoon in onze maatschappij van mensen pas wordt opgebracht wanneer er iets niet in orde is, een soort plantje-water geven als het bijna verlept: kind opvangen als het wordt bedreigd met 'geestelijke en lichamelijke ondergang', cliënt helpen als hij in sociale nood verkeert.

Afgezien dus van deze afweer was er sprake van een kritische waardering van mijn bijdrage vanuit het standpunt van de groep. Meermalen verkeerde ik in de situatie mijn standpunt als maatschappelijk werker te moeten verkopen. Kom daar eens om in de hulpverleningsrelatie. Maakt een cliënt van de door ons aangeboden alternatieven gebruik, dan beschouwen wij dit als kenmerkend voor zijn cliënt-zijn. Het zal niet in ons opkomen onszelf of het maatschappelijk werk te zien als degene resp. instantie, die faalt; eventueel in een teambespreking, maar niet tegenover de cliënt.

Bij het opstellen van een trainingmodel voor deze groep ging ik uit van de gedachte, dat een revolutionaire groep bij uitstek dient te zijn getraind in het hanteren van conflicten.

Deze training wilde ik laten beginnen met bewustmaking van de conflicten binnen de groep. Het preventief effect hiervan zou het kiezen van een plan van aktie aansluitend aan de in de training gebleken mogelijkheden van de groep in het hanteren van conflicten (of frustratie-tolerantie).

Aan deze doelstelling zijn wij in directe zin niet toegekomen. Wij bereikten slechts de eerste fase van de training, nl. de bewustmaking van het eigen gedrag.

Ook had de meerderheid weerstand tegen de geëxperimenteerde wijze van werken: slechts twee van de acht waren er voor.

Wel vond de meerderheid, dat de aandacht voor de persoon, waarmee je samenwerkt in de groep een vast punt op het programma moet worden. Deze vanzelfsprekendheid is nieuw voor de

groep; voor een paar maanden was hiervan nog geen sprake.

Dit standpunt kan worden beschouwd als een vanuit de groep gedefinieerde vorm van preventie. Zorgvuldigheid t.a.v. de persoon zal als effect hebben, dat een werkopdracht wordt gekozen, die het groepslid als persoon geen geweld aandoet.

Mijn bijdrage aan het inzicht van de noodzaak van deze zorgvuldigheid t.a.v. de persoon.

Preventief maatschappelijk werk is in dit experiment als volgt te omschrijven: door middel van het op gang brengen van een groepsproces heeft bewustmaking van het eigen gedrag plaats gevonden, hetgeen leidde tot het inzicht dat zorgvuldigheid t.a.v. de persoon in de samenwerking een noodzaak is, juist waar het betreft een werkgroep die deze zorgvuldigheid in de maatschappij in zijn totaliteit wil bevorderen.

J. Reyenga

Bij de Tweede Kamer is onder verantwoordelijkheid van de Minister van Justitie, mr. C. H. F. Polak, een wetsontwerp ingediend dat beoogt de volledig vrije keuze mogelijk te maken tussen eed en belofte.

Maatschappelijk werk en preventie

Zoals wij in het vorig nummer hebben toegezegd bieden wij u nu de inleiding van drs. A. P. Noyon. Deze inleiding werd gehouden in de vorm van enkele kanttekeningen met betrekking tot het thema 'Maatschappelijk werk van curatief naar preventief'.

Eerste kanttekening

Vijf jaar geleden zou Social Action als onderwerp van een studiedag voor maatschappelijk werkers niet mogelijk zijn geweest. In 1966 ging de commissie Ariëns aan het werk met de opdracht taak en doel van het maatschappelijk werk opnieuw te formuleren. In de eerste rapporten kwam het begrip social action niet voor. In 1968 werd dit element tot hervorming van de maatschappij wel opgenomen.

Voor het maatschappelijk werk is het een nieuwe zaak. Buiten deze werksoort is het echter al een levend begrip. Op internationale conferenties wordt al enige tijd gesproken over de implicaties van de grote veranderingen in de samenleving, maar een verbinding naar het ploeterwerk van het maatschappelijk werk werd nog niet gelegd. Eerst onder de jongeren in het vak vindt het begrip social action ingang.

Social action is net als het begrip revolutie al uitgehold. Het woord wordt al misbruikt. Er zijn mensen, die menen, dat men zijn stem moet verheffen over de toestanden waarin cliënten leven.

Een andere mening is, dat het maatschappelijk werk een instrument tot hervorming dient te zijn.

In de vorige eeuw was het maatschappelijk werk een instrument tot behoud van de maatschappij. Hiertoe moesten de ergste, meest schrijnende situaties verzacht worden. De werkelijke sociale hervormers zagen het maatschappelijk werk als een behoudende kracht.

In de loop der jaren bekwaamde het maatschappelijk werk zich in de methoden, maar bleef in een neutrale positie. Nu komt de reactie op gang met als thema: 'uit de neutraliteit en naar de hervorming.' De roep om actie blijft echter tot nu toe onduidelijk, hij blijft vooralsnog een roep.

Tweede kanttekening

Het is buitengewoon moeilijk vast te stellen wat maatschappelijk werk en de inhoud van het beroep maatschappelijk werker is. Het terrein is zo enorm breed, dat de maatschappelijk werker daar geen inhoud aan kan geven. Men kan in ieder geval wel zeggen, dat hij bevoegd is met mensen te werken; hij heeft dat vermogen. Het is echter moeilijk te zien, hoe de beroepswerker tegelijkertijd aan de samenleving kan werken en wat het maatschappelijk werk kan doen.

De werker kan de relatie met personen aan. Men kan stellen, dat hij niemand

afschrikt, althans mag afschrikken. Hij dient zich zo op te stellen, dat hij het vertrouwen niet verspeelt.

Nu betekent sociale actie kleur bekenen, partij kiezen. Door dit te doen kan het vertrouwen geschonden worden van hen, die leden zijn van groeperingen, waartegen partij gekozen wordt. De hervormer bevindt zich in een minderheidspositie en moet optornen tegen de sterke krachten van het behoud. Hij is bepaald niet een vertegenwoordiger van machtsgroeperingen. Deze strijdpositie is in tegenspraak tot het eerder gestelde, dat de maatschappelijk werker niemand mag afschrikken. Iedereen moet vertrouwen hebben in de beroepsfunctie en daarom moet de functie beschermd worden met een neutrale houding.

Derde kanttekening

Er zijn maatschappelijk werkers, die de neutraliteit zover drijven, dat zij de cliënt niet willen beïnvloeden. Dit is een vorm van zelfbedrog, want in een relatie neemt men steeds de eigen persoon mee. Deze soort neutraliteit is niet de bedoeling.

In het begin van de ontwikkeling van het maatschappelijk werk gaf de werker de richting aan, waarin de cliënt zou moeten veranderen. Later werd de werker een procesbegeleider, waarbij in dat proces de cliënt zelf de richting bepaalde. Zoals de arts echter een beeld heeft van een gezond mens en daar naar toe werkt, moet de bekwame maatschappelijk werker een gefundeerd besef hebben over de 'gezondheid' van de cliënt en samen met de cliënt daar naar toe werken.

Dit staat tegenover de strikte neutraliteit.

In deze opvatting bestaat een grote mogelijkheid, dat intuïtie en sociaal vooroordeel een rol gaan spelen. De vorderingen van de wetenschap en daardoor een ruimere bekwaamheid van de beroepswerkers zullen echter een steeds beter en daardoor ander, fundament geven voor het werk.

Leidt deze gedachtengang niet tot een dictatuur over de cliënt.

Uiteraard is hier voorzichtigheid geboden. Hoe juist onze visie ook moge zijn, er moet rekening worden gehouden met twee factoren:

1. de individuele aard van de cliënt;
 2. wordt de werkwijze geaccepteerd en gerealiseerd door de cliënt.
- De maatschappelijk werker kan minder dan de arts. Hij is gebonden aan het-

geen de cliënt wenst waar te maken.

Vierde kanttekening

De bedoeling van het maatschappelijk werk is, mensen tot hun recht te laten komen. Dit doelt op het **sociaal functioneren** van de mens. Indien men zich nu afvraagt, wat goed is voor het sociaal functioneren van een cliënt, dan kan men zich ook afvragen, wat goed is voor het functioneren van de samenleving. Veel van de behoefte aan sociale actie vindt hier zijn grond. Het zou mogelijk moeten zijn te formuleren wat 'goed menselijk samenleven' is. Tendenzen, die leiden tot gestoord samenleven moeten worden opgezocht. Het één leidt noodzakelijk tot het ander.

Vijfde kanttekening

Het maatschappelijk werk heeft zich niet willen beperken tot aanpassing van de mens aan zijn omgeving, maar heeft ook getracht de omgeving van de mens aan de mens aan te passen. Het laatste deel van de vorige zin houdt meer een wensdroom in, dan dat het werkelijk waar zou zijn. De maatschappelijk werker staat net zo machteloos als de cliënt. Al zou de werker een beeld hebben van een gezonde samenleving, heeft hij dan de bekwaamheid en de middelen om aan een verwezenlijking van dat beeld te werken? Sociale actie heeft te maken met andere krachten, dan waarmee de maatschappelijk werker te maken heeft.

Voor het hanteren van sociale actie is een eigen bekwaamheid nodig, het is geen liefhebberij. De cliënten zouden zelf betrokken moeten worden in de sociale actie en dit is vooralsnog een onmogelijkheid.

Gaat de term 'social action' ook voor Nederland op? Het werd een begrip in verband met de toestanden, waarin de Negers in de Verenigde Staten verkeerden en nog verkeren. Deze groep viel als groep tussen de wal en het schip en kon als groep tot actie komen. In Nederland zijn het meneer X en mevrouw J die er tussen vallen. Men wil werken aan de omgeving, terwijl men individueel het gevoel heeft machteloos te zijn. Dit is misschien wel de reden, waarom men zo enthousiast is over het begrip social action. Er is echter nog te weinig ervaring opgedaan om de mogelijkheden ervan te kunnen toetsen.

Zesde kanttekening

Er zijn, in het groot gezien, twee organisatorische verbanden in het maatschappelijk werk:

- a) het zelfstandig georganiseerd maatschappelijk werk en
- b) het ingebouwd maatschappelijk werk.

ad a) Er is nog geen onderzoek naar de

A.M.W. en revalidatie

afkomst van de besturen. Wat is de motivatie om in een bestuur zitting te nemen? Uit eigen ervaring kan gesteld worden, dat een groot deel van de bestuursleden uit de meer behoudende laag van de bevolking komt. In hun politiek oordeel zijn zij merendeels gesteld op rust en op behoud van de bestaande maatschappelijke structuur.

ad b) Er zijn twee gebieden, waar het maatschappelijk werk is ingebouwd: bedrijf en justitie. Deze twee verbanden zijn bepaald niet de vernieuwers van de gevestigde orde. Hierin is nog geen verandering aangebracht. Het is mogelijk, dat neutraliteit van het maatschappelijk werk in deze verbanden juist is, maar vanuit de beroepsgroep is aan dat punt tot heden bijzonder weinig gedaan.

Zevende kanttekening.

Tot waar leidt dit alles nu? Er zijn te veel tegenstrijdige zaken om tot een conclusie te komen. Sociale actie én het vertrouwen van degenen, die geholpen moeten worden, kunnen nauwelijks samengaan. De neutrale positie en het bewaren van een stilzwijgen zijn echter ten nadele van de situatie waarin de cliënt leeft. Men zal dus tóch tot een 'engagement' moeten komen, dat uiteindelijk tot actie leidt. De gereedschappen zullen er moeten komen om dit mogelijk te maken.

Een signalerende taak heeft de maatschappelijk werker in ieder geval wél, daar partijdigheid hierbij geen rol speelt. Deze taak heeft echter pas zin, indien het méér is dan een kreet. Dan pas kan het signalement vertaald worden in actie. Sociale actie zal echter nooit ons 'forte' zijn. Het maatschappelijk werk wordt vaak als een worst beschouwd, waar het ingrediënt sociale actie nog wel bijgestopt kan worden! Dit mag nooit de reden zijn voor het maatschappelijk werk om tot sociale actie over te gaan.

Er moet een structuur zijn, die wat met de signalering dóét. In de allereerste plaats moet die structuur het signalement objectiveren. In het beroep komt men immer steeds de minus-variant tegen, bij voorbeeld van het credietwizen. Het signalement heeft alleen waarde, indien het effect sorteert. De instellingen voor maatschappelijk werk zijn te zwak om die structuren op te bouwen, die veranderingen kunnen bewerkstelligen. Bovendien is er een organisatie nodig om de signalerende maatschappelijk werker te beschermen. De beroepsorganisaties zouden meer kunnen doen dan zij op het ogenblik doen.

Nog steeds ontmoeten we de neiging om bij het woord 'revalidatie' allereerst te denken in begrippen als 'zoveel procent arbeidsgeschikt' of 'arbeids ongeschikt'. Revalidatie-behandeling en revalidatievoorzieningen waren allereerst bestemd voor werknemers/kostwinners (30 pct. van alle te revalideren gehandicapten), dit werd geregeld door medici en arbeidsbemiddelaars. Voor de revalidatie van kinderen, huisvrouwen, studenten, gepensioneerden, enz. was het moeilijk om mogelijkheden te vinden. Een gemeente kon b.v. tegemoet komen in de kosten van een invalide-wagen alleen als deze diende voor vervoer van en naar het werk. Wie geen werknemer was, was in 't algemeen aangewezen op liefdadigheid. Aan deze toestand begint nu een eind te komen, gezien de inhoud van het hieronder besproken rapport: Maatschappelijk Werk en Revalidatie van lichamelijk gehandicapten. *)

Toen de commissie die het rapport heeft uitgebracht in 1965 met zijn werkzaamheden begon, werd onder 'revalidatie' verstaan: alle hulp tot (re)-integratie van gehandicapten op alle levensterreinen. Revalidatie is geworden tot een doorlopend proces waaraan niet alleen de medicus en de arbeidsdeskundige deelneemt, maar ook deskundigen op het gebied van maatschappelijk werk, onderwijs en herscholing, recreatie, gezinsleven, opvoeding, enz.

Deze en andere deskundigen bewegen zich ook in zekere zin op het terrein van de maatschappelijke opbouw, wanneer ze de maatschappij voorlichten en beïnvloeden in het belang van onze gehandicapte medeburgers (toegankelijkheid van openbaar vervoer en openbare gebouwen voor invalidewagens, bouw van aangepaste woningen, enz.) Een belangrijk aspect van de mentaliteitsverandering die zich t.o.v. de revalidatie voordoet is ook de groeiende erkenning van de eigen stem van de gehandicapte in het revalidatieproces. Revalidatie is het aanbieden van veelzijdige en deskundige hulp, maar de gehandicapte (en zijn omgeving) heeft zelf het recht te bepalen of en in hoeverre hij van deze hulp gebruik zal maken, zijn eigen tempo te bepalen en zijn eigen doel te stellen. Een nadeel, waar het rapport herhaaldelijk op wijst, is de nog zeer onoverzichtelijke organisatie van de revalidatie in Nederland. Wel bestaat er in iedere provincie een revalidatie-stichting met een coördinerende taak, maar desondanks hebben patiënten nog wel eens de indruk overgeleverd te zijn aan een grote hoeveelheid langs elkaar marcherende instanties. De huidige Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering zal voor de loontrekkenden misschien enige verbetering brengen, maar een overzichtelijke en duidelijke organisatie van de revalidatie is toch nog niet bereikt.

Het rapport 'Maatschappelijk werk en Revalidatie' beschrijft welke bijdrage mag worden verwacht van het maatschappelijk werk in al deze opzichten. Daarmee heeft de commissie getracht het rapport van betekenis te doen zijn voor zowel bestuursleden als ook voor degenen die professioneel bij de revali-

datie betrokken zijn (artsen, verpleegsters, onderwijsdeskundigen, maatschappelijk werkers, enz.).

Weliswaar wordt in het voorwoord duidelijk gemaakt dat de inhoud van het rapport beknopt is gehouden en dat er geen volledigheid wordt gepretendeerd.

Toch zal het rapport voor velen nieuwe en boeiende gezichtspunten bieden, zowel in methodisch als beleidsmatig opzicht. Ook als informatiebron betreffende de historische ontwikkeling, het heden en de (mogelijke) toekomst van de revalidatie is het rapport van betekenis te achten. De zeer gedetailleerde inhoudsopgave dient daarbij als wegwijzer.

Praktisch is ook (voor de meer haastige lezer) dat de conclusie en de aanbevelingen vóór in het rapport zijn te vinden.

In de bijlagen is een 'woordenlijst' aan te treffen betreffende de gebruikte vaktermen, een literatuurlijst, en een proeve van een taakomschrijving voor een provinciaal maatschappelijk werk-adviseur voor revalidatie. Enkele punten uit de inhoud van het rapport: ontwikkeling van de revalidatie in Nederland, reacties van de maatschappij op de gehandicapten, problematiek van de gehandicapten in verschillende leeftijdsfasen, van gehuwden en van alleenstaanden, functies van het maatschappelijk werk hierbij, de organisatie van de revalidatie.

Het is te hopen dat het rapport in zeer ruime kring zal worden geraadpleegd en dat het zal worden gebruikt als uitgangspunt voor studie en gesprek over samenwerking tussen maatschappelijk werkers onderling, maatschappelijk werkers en artsen en andere deskundigen, over samenwerking in bestuurs- en beleidszaken, en dat het vooral zal inspireren tot overleg en gesprek met de gehandicapten zelf. Want om hun belangen en hun levensgeluk is het begonnen.

P. Albarda

*) Rapport uitgegeven door de Nationale Raad voor Maatschappelijk Welzijn en de Nederlandse Centrale ter bevordering van de revalidatie, Den Haag, 1969.

Hoe doen ze het in andere afdelingen

In 1967 heeft ons een formeel verzoek bereikt, in onze bladen ook eens iets te schrijven over hoe de opbouw, de uitbreiding en de besteding van de sociale dienstverlening in sommige afdelingen verloopt. Jongere afdelingen zouden daarmee hun voordeel kunnen doen. 'Hoe doen ze het toch in andere afdelingen?' was de vraag waar het toen op neer kwam.

We hebben daarna in 'Humanitas' beschreven hoe een behoorlijk werkend afdelingsbureau voor algemeen maatschappelijk werk in respectievelijk de afdelingen Hooogeveen, Mijnstreek en Enschede was opgebouwd en als dienstverlenend instrument tot stand was gekomen.

In 'van Mens tot Mens' is beschreven hoe een breed opgezet samenwerkingsproject voor algemeen maatschappelijk werk in twee Haagse wijken is ontstaan. In de drie in Humanitas beschreven afdelingen was de grondsituatie onderling zeer verschillend, maar elk Humanitasgrondvlak — en daarmee bedoelen we: bestuur, alle leden, hun sociale invloed, hun daadkracht en hun presentiekwaliteit — in die plaatsen is toch als motor voor de opbouw en als bron voor de (rest)financiering krachtig genoeg geweest om een exploitabel bureau te stichten waar deskundigen hun vakkundige hulp ter beschikking stellen. Alle in de beschreven bureaus werkende maatschappelijk werkers konden mededelen aan het werk de handen vol te hebben en geen van hen stond in deze plaatsen op een echte éénmans-post. In alle drie gevallen was namelijk collegiale aanspraak en collegiaal overleg voorhanden. Het waren dus gunstige gevallen en als zodanig voldoen de gegeven beschrijvingen helemaal aan de wens van 'jonge' bouwlustige plaatselijke bestuursleden die vragen: 'hoe doe je zo iets'. De redactie wil echter niet dat men door beschrijvingen als deze de keerzijde van de medaille uit het oog verliest. Er zijn ook plaatsen waar het niet lukt en waar het resultaat minder bevredigend is. Het is natuurlijk niet overal rozengeur en maneschijn.

Het is echter gemakkelijker iemand te interviewen die met een opdracht of taak geslaagd is en zijn kennis van 's ochtends tot 's avonds kan aanwenden, dan iemand die niet geslaagd is met hetgeen hij bereiken wilde. In plaats van praten over iets dat (nog) niet gelukt is, wil zo iemand meestal liever wat meer tijd en gelegenheid om zijn streven voort te zetten.

Toch vindt de redactie dat het goed is ook te speuren naar zaken en verschijnselen die het ontplooiën van onze sociale dienstverlening in de weg staan en naar situaties in plaatsen waar ondanks met de beschreven gevallen in passieve zin vergelijkbare omstandigheden een bureau niet van de grond

komt of waar het werk niet vordert zoals men zich had voorgesteld. Dat zal moeilijker zijn dan het omgekeerde, want voor vruchteloos streven weegt de last van toelichting zwaarder dan voor het geslaagde ondernemen. De redactie zal zich nu bezinnen op de wijze waarop de keerzijde van de medaille ook zichtbaar zou kunnen worden gemaakt. Dat is even leerzaam. De redactie is er zich van bewust dat het bovenstaande nauwelijks een basis voor een ingezonden artikel is. Zij is echter wel dankbaar voor gegevens over ervaringen en verschijnselen die t.z.t., bij elkaar gevoegd, tenslotte tot een publikatie die de moeite waard is kunnen leiden.

v. Sch.

Eind oktober verschijnt:

'Gewoon Bijzonder: enige vormen van bijzonder sexueel gedrag.'

Uit de inhoud:

1. Drs. D. Zeldenrust

Gewoon bijzonder

'De mens is altijd meer geïnteresseerd geweest in het bijzondere dan in het gewone. Gewone dingen vallen niet op en stellen geen problemen. Bijzondere dingen trekken de aandacht en stimuleren tot denken.'

2. P. P. J. de Koning, psycholoog.

Homofiel zijn

'... ik zou in deze bijdrage iets willen realiseren van een 'ontmoeting met homofielen', door uit te gaan van hun eigen beleavingswereld zoals ik die in gesprekken met hen heb ervaren.'

3. W. J. Sengers, psychiater.

Pedofilie

'In ruim tien jaar heb ik hooguit tien patiënten behandeld, voor wie de neiging of het gekomen zijn tot een pedofiel contact de hoofdreden van hun komst was. Dit artikel moet men dan ook maar zien als een soort zoeklicht over een menselijk veld, waar het nog erg donker is'.

4. C. Th. van Schaik, zenuwarts.

'Openbare schennis der eerbaarheid (exhibitionisme)

Waarom pleegt een aantal mensen nu juist een bepaald delict (zoals exhibitionisme), en geen ander? Zijn er overeenkomsten tussen mensen die veroordeeld worden wegens verschillende vormen van strafbaar sexueel gedrag?

5. Dr S. van der Kwast.

Incest

Sexuele relaties tussen ouders en hun kinderen en de kinderen onderling zijn zeldzaam, meent schrijver. De verschillende vormen van incest zijn met elkaar nauwelijks te vergelijken psychologische verschijnselen.

6 W. G. Mulder, zenuwarts

Prostituée en prostituant

Heftige afwijzing van prostitutie gaat gepaard met oogluikend toelaten en het toekennen van een onvermijdelijk nuttige functie in de samenleving. Schrijver verduidelijkt de achtergronden van deze ambivalentie en bespreekt allereerst — maar niet alleen — de persoonlijkheid van de prostituée.

De 'verantwoording' is van de hand van drs. P. Albarda.

De vermoedelijke prijs is f 4,50.

Bij bestelling vóór verschijnsdatum krijgen leden van Humanitas f 1,— korting.

Het boekje is te bestellen bij Centraal Bureau 'Humanitas', J. W. Brouwersstraat 16, Amsterdam-Z., Tel. 73 94 44.

De maatschappij kan niet veranderd worden

Eeuwenlang hebben mensen getracht iets te wijzigen aan de noodlottige gang der gebeurtenissen op deze aardbol. Eerst kleine groepjes verlichte geesten, van lieverlede, toen de verschijnselen ernstiger werden, steeds grotere aantallen of organisaties.

Nu bestaat er een gigantische vredesorganisatie, universiteiten en sociale academies leveren jaarlijks duizenden sociologen en maatschappij-onderzoekers en hervormers af, het aantal partikuliere instellingen is niet te tellen en we worden bedolven onder een reusachtige, niet aflatende stroom gedrukt papier, propvol oplossingen, richtlijnen, signaleringen en visies.

Tot nu toe is het allemaal zonder resultaat gebleven. Integendeel, de hele samenleving is steeds verder ontmenselijkt, de slachtpartijen zijn steeds in omvang toegenomen en het leed en de afgestomptheid zijn weldra niet meer te overzien. En ondanks al onze ingespannen pogingen, onze perfecte communicatiesystemen en een waar vredesleger van sociologen en planologen kan daar niets aan veranderd worden.

Altijd, door de eeuwen heen, hebben bovengenoemde wereldverbeteraars dezelfde kardinale vergissing gemaakt: ze hebben de fout bij de anderen gezocht. Altijd is het onderwerp van studies, kritieken en alternatieve voorstellen geweest: de samenleving min één — ikzelf (of wijzelf als het een klubje gelijkgestemden was). In het oosten is deze tendens veel minder geweest maar ook daar komt dit verschijnsel al sinds jaar en dag voor onder druk van de westerse beïnvloeding.

Nu is er een groep mensen ontstaan, jonge mensen, die hierop een uitzondering vormt. Ook deze groep wil een betere samenleving maar altijd staat de IK daarbij centraal. Ze heeft ingezien dat zonder de individuele mensen te verbeteren een betere samenleving niet mogelijk is en dat zonder jezelf te verbeteren je anderen niet kunt helpen. Deze groep wordt ook wel hippies genoemd.

Zonder enige twijfel hebben bewustzijnsverruimende drugs bij het ontstaan van deze opvatting een bepalende rol gespeeld. Marihuana, hasjiesj en in veel sterkere mate LSD hebben de eigenschap in sommige gevallen iets te onthullen van hoe je bent, wie je bent en wat je bent.

Tijdens het gebruik van deze middelen en in combinatie met invloeden van bepaalde filosofieën en leren (Theosofen, Antroposofen, yoga, astrologie, Rozekruizers enz.), hebben plotseling een groot aantal jongeren een blik op de Kosmos in zichzelf geworpen. Wat ze gezien hebben heeft ze verbijsterd. De

meesten weten niet wat er mee te doen, hoe het te hanteren en blijven deze ervaringen zoeken voor de 'kick'. Anderen ontdekken dat ze veel meer kunnen zijn dan ze nu zijn. Dat ze maar een fractie van hun reusachtige potentiële mogelijkheden gebruiken. Zij beginnen pogingen te doen aan zichzelf te werken.

Als er ooit iets van een oplossing gevonden zal worden voor onze problemen, komt het waarschijnlijk van deze kant. Sociale academies, instituten, vormingswerk, opbouwwerkers, sociologen en al die brave mensen kunnen gerust hun ijdel gezwoeg staken. Want ijdel is het natuurlijk. Mensen die als beroep hebben de samenleving (dus alle mensen tezamen) te hervormen of te verbeteren moeten een niet geringe ingebeeldheid bezitten. Daarbij komt dat ze zichzelf categorieën vergeten, want ze kunnen natuurlijk zichzelf pas verbeteren als ze durven bekennen dat ze geen van allen iets kunnen en tot niks in staat zijn dan brokken maken, zoals alle mensen. De wereld mag de hippies en hun 'stuff' en hun 'acid' wel heel dankbaar zijn, ondanks de gevaaren van verslaving en zo, de enorme verwarring en het geloei van een stompzinige publieke opinie, want op het stuk van 'de redding van de mensheid' zijn dit ook maar details, dat spreekt.

Politisierend werken op 'Kosmies nivo'
In Nederland heten hippies ook wel

In de loop der tijd zijn er altijd mensen en groepen geweest, die trachtten de maatschappij te verbeteren. Soms bestond hun succes hieruit, dat de overheden het initiatief overnamen. Het werken aan de samenleving, het bevorderen van het welzijn werd aldus geïnstitutionaliseerd. Ook nu is er een geïnstitutionaliseerde welzijnsbevordering, met name de samenlevingsopbouw. De pogingen buiten het door de overheid gevoerde welzijnsbeleid, mogen niet uit het oog worden verloren; vandaar dat ter informatie en ter overdenking enige plaatsruimte is gegeven aan de Maatschappij tot redding van de Maatschappij.

v. D.

langharig werkschuw tuig en hun voornaamste centra in Nederland waren (zijn) Fantasio en Paradiso in Amsterdam. De belangrijkste van deze twee was Fantasio, waar zich in de loop van 1½ jaar werken een duidelijke ideologie, gerichte actie en een 'kosmies' begrip ontwikkelde. Fantasio heeft de konsekwentie getrokken, heeft zichzelf opgeheven om plaats te maken voor een meditatiecentrum waar mensen zo doeltreffend mogelijk aan zichzelf kunnen werken, zonder dat ze meteen de zeer grote barrières van b.v. de Antroposofen of Rozekruizers hoeven nemen. Door middel van yoga, goeroes, meditatie onder leiding of met behulp van audiovisuele middelen of zomaar van uit jezelf, speciale muziek (ook sommige soorten popmuziek), sfeerprojectie (samen met de audio-visuele meditatie de opvolger van de beroemde lichtshow), improvisationele muziek, tekenen en schilderen en een makrobioties restaurant, hoopt het Meditatiecentrum 'de Kosmos' iets van z'n filosofie te verwezenlijken.

Raad en daadwerkelijke hulp (geld mag ook) van mistieke groeperingen in Nederland zijn natuurlijk een noodzaak. Naast dit introverte werk zal 'de Kosmos' zich naar buiten richten o.a. met 'De Maatschappij tot Redding van de Maatschappij' en een krant.

Deze "Maatschappij" bestaat uit een groep jongeren in en om 'de Kosmos' die de samenleving willen beïnvloeden zonder direct de methoden te hanteren van diezelfde samenleving. Dat wil zeggen dat ze niet zozeer de maatschappelijke systemen willen beïnvloeden als wel de mensen daarachter. Mensen die in vrijwel niets verschillen van het langharig tuig van 'De Maatschappij tot Redding van de Maatschappij'. 'Kosmies' gezien (alweer) is er geen wezenlijk verschil tussen een hippie, een politieagent of burgemeester Samkalden. Daarom gaan deze langharigen b.v. ook een actie van mededogen voeren voor de politie onder de titel: 'politieagenten zijn ook mensen!'. Zij zijn begaan met het lot van een politieagent die, gemanipuleerd door een maatschappelijk systeem dat hij niet begrijpt en niet herkent moet losransen op zijn medemensen. De kans bestaat dat hij, omdat het hem (niet agressief) gezegd wordt, zich bewust wordt van iets dat hij onbewust gevoeld heeft. Een vlaag van inzicht is soms voldoende om een onmenselijk systeem ineen te doen storten, waarna mensen weer gewoon met elkaar kunnen omgaan in plaats van op voet van systemen.

Veel hoop is er niet, maar het is de enige mogelijkheid. Ruud Tegelaar

**Prof. dr. J. Kloek,
Dialogo met de
criminele
psychopaat**

Hoewel prof. Kloek in zijn voorwoord het boek aandient als een omgewerkte en aangevulde versie van zijn veel gelezen, maar sedert enige tijd uitverkochte werkje 'Criminaliteit en geestelijk gestoorden', kan nauwelijks van een nieuwe druk gesproken worden. Er werd zoveel aan toegevoegd dat het in feite een nieuw boek is dat voor ons ligt.

De gewijzigde titel is dan ook alleszins gerechtvaardigd. De 'oude kern' waarin de schrijver zich vooral verdiept in het ontstaan van psychopathische stoornissen bleef grotendeels behouden, maar werd aangevuld met een aantal beschouwingen over enkele voor ons dagelijkse werk zeer fundamentele kwesties zoals de functie van de psychiatrische voorlichting, de verhouding van medicus en rechterlijke macht, het probleem van de toerekeningsvatbaarheid, de straf en de nazorg. Een en ander werd wat meer reliëf gegeven door het tegen de achtergrond van de historische ontwikkeling op dit gebied te plaatsen, terwijl de lezer en passant heel wat te horen krijgt over de werkwijze van de psychiatrische Observatiekliniek waarvan prof. Kloek geneesheer-directeur is.

Heel duidelijk is het boek de neerslag van de eigen ervaring en de persoonlijke visie van de schrijver. Volledig-

heid werd kennelijk niet nagestreefd en evenmin werd het een leerboek, maar dit heeft wel tot nadeel dat sommige problemen wat stiefmoederlijk bedeed werden. Bijvoorbeeld zouden we graag wat meer hebben kunnen lezen over de voor het begrijpen van psychisch gestoorde delinquenten onontbeerlijke psychodynamische aspecten, maar dit bewijst hoogstens dat er altijd wat te wensen overblijft.

Voor hen die zich op dit gebied willen oriënteren — en dan denken we niet alleen aan de geïnteresseerde leek, maar ook aan reclasseringsambtenaren en aankomende medici en juristen — zouden wij geen tweede boek kunnen noemen dat zoveel feitelijke informatie en stof tot nadenken geeft. Juist daarom betreuren wij het dat het boek niet voorzien is van een trefwoordenregister, want daarmee had het zeker veel aan toegankelijkheid gewonnen.

S. v. d. Kwast, zenuwarts

Dr. ter Haar, 'Mensenkennis'

Naar aanleiding van het ter recessering voorgelegde boekje van dr. B. ter Haar 'Mensenkennis' kan worden gezegd, dat het een zeer leesbaar boekje is, waaruit ongetwijfeld behartigenswaardige zaken geput kunnen worden. *)

Zoals dr. Ter Haar zelf reeds in zijn inleiding mededeelde, heeft hij zich wat zijn stof betreft sterk moeten beperken. Een dergelijke beperking vraagt echter wel een toelichting wanneer en waarom soms een keuze werd gemaakt, zoals bij voorbeeld ten aanzien van de typologie van Heymans en Spranger en de vermelding van de psycho-analytische school.

Een en ander wordt voor een gedeelte opgevangen door de opgenomen literatuurlijst, waarvan zij, wier belangstelling gewekt is, gebruik kunnen maken.

Wat mij wel van het hart moet is de ouderwets aandoende roltoedeling 'man'-vrouw'.

Zou met name in opleidingen voor verzorgende beroepen niet expliciet aandacht besteed moeten worden aan de verschuivingen, die gaande zijn zoals ten aanzien van het werken van de gehuwde vrouw en de appreciatie daarvan.

Laten wij wel bedenken, dat de nu opgeleide vakkracht straks een kostbare gehuwde medewerkster (vakkracht) zal kunnen zijn, die daar in haar opleiding ook voor klaar gemaakt kan en moet worden.

Overigens zal dit boekje zijn weg wel vinden.

*) Uitg. Van Gorcum en H. Camp N.V. te Assen.

Onze tijd

Ik kijk naar het beeldscherm

en denk:

Verrek, weer vijf bomaanslagen

in Saigon,

en ik kijk en ik denk:

Nee maar, weer een

vergeldingsaktie van Israël,

en ook nog een foto

van Mars,

Nou, nou denk ik,

dat is ook een toestand

in Belfast,

ik kijk...

en ik kijk...

en ik denk:

Denk ik nog wel?

The science of coexistence,

door Ambrose Ryder, *Philosophical Library, New York 1968. 96 blz.*

Het boekje presenteert (48) ware wetten voor het samenleven en samenwerken van mensen van ieder ras, en elke levensovertuiging. Leeft men volgens deze wetten, dan is het resultaat: de grootst mogelijke vrijheid, de grootst mogelijke welvaart en een maximum aan geluk.

Een hele pretentie. De nieuwsgierigheid is onmiddellijk gewekt: hoe speelt de schrijver dat klaar in ongeveer 90 pagina's tekst.

De schrijver geeft een antwoord op die vraag:

de wetenschap van de coëxistentie is een nieuwe wetenschap; iedere wetenschap is eenvoudig begonnen zo ook deze. Bovendien speelt een rol, en dat zegt Ryder niet, dat waar hij de bestaande en dientengevolge niet eenvoudige wetenschappen gebruikt, zoals economie, hij zelf de vereenvoudingen maar aanbrengt. Sociologie en politologie worden ondergebracht bij de economie. De (sociale) psychologie, die toch zeker ook een bijdrage kan leveren — en dat ook doet — aan de studie van tolerantie wordt geëlimineerd.

Het kan dan ook bijna niet anders of de mensopvatting van Ryder is zeer simpel: de mens is het atoom van de maatschappij en hij is egoïstisch. Vanuit dit 'axioma' of deze 'natuurwet' worden een aantal andere wetten afgeleid.

Op alle 48 wetten ingaan is wat overbodig, maar om de denkwereld van de schrijver te schetsen is het toch noodzakelijk op enkele ervan in te gaan.

De wet van de ongelijkheid luidt: ongelijkheid is de natuurlijke sleutel tot evolutie. Egoïsme dwingt de mens te streven naar superioriteit en hieruit ontstaat dan deze ongelijkheid.

Als bewijs voor de juistheid van genoemd wetje moete dienen een uitspraak van dr. E.L. Thorndike (wie is die man?): de behoeften van de superieure mensen moeten zwaarder wegen dan die van de inferieure mensen. Dit bewijs wordt dan gevolgd door een tirade tegen de inflatie, tegen de Sowjet Unie, die door het drukken en invoeren van bankbiljetten het inflatieproces in andere landen op gang wil brengen. 'It can happen to the U.S.A.'

Nog een paar wetjes als voorbeeld

— Subsidie is een belasting geheven van de succesrijken met het doel mislukkingen te laten voortbestaan.

— Prijsvoorschriften zijn uit den boze: zij houden geen rekening met de vrijheid van handel. Het is broodroof door middel van decreten.

— In de natuur bestaat geen zekerheid of liefdadigheid. In de maatschappij

moet men dan ook uiterst voorzichtig zijn met de sociale zekerheid.

Zo reserveert mijnheer Ryder *The American Way of Living* voor zichzelf en zijn mede-industriëlen.

Na al dit is de aanvankelijke nieuwsgierigheid in een opperste verbazing omgeslagen: hoe is het mogelijk dat iemand zo weinig zelfkritiek heeft zodat hij al deze clichés zwart op wit durft te laten drukken?

Ook het rassenvraagstuk wordt op de afgezaagde manier behandeld in totaal 4 bladzijden waarin dan te vinden zijn uitspraken tegen integratie op scholen en andere plaatsen waar 'love affairs' kunnen ontstaan; tegen scholing van negers en voor immigratie van alleen die mensen die zich sociaal en economisch kunnen aanpassen.

Het hoofdstuk 'Racial Problems' telt meer dan de vier eerdergenoemde bladzijden. De tien overige pagina's worden besteed aan discipline, zelfdiscipline, misdaad en obsceniteiten, harder politieoptreden en demonstraties. De rangschikking van deze zaken onder het begrip rassenvraagstuk doet vermoeden dat de negers vooral zich deze zaken moeten aantrekken.

De laatste geweldige en wetenschappelijke prestatie van de schrijver is de 'grafische presentatie van de eenheid van de wetten van de coëxistentie.' Deze presentatie wordt genoemd: 'The tree of coexistence.' Als het op de manier van Ambrose Ryder moet, dan kan die boom beter zo snel mogelijk omver worden gehaald.

Van D.

Vervolg van pagina 69

o. w., dan kan die gekenschetst worden als een voortdurend streven naar een eigen identiteit. Met de kernfunctie, waartoe het o. w. inmiddels is gekomen, zijn een aantal overspannen verwachtingen in huis gehaald. Wel moet gezegd worden, dat het ministerie voorop heeft gelopen door bij het verklaren van de maatschappelijke nood als primaire oorzaak aan te wijzen het functioneren van de samenleving. Dit was een juist inzicht. Het zou eveneens van een juist inzicht getuigen als de ambities een fors eind omlaag zouden worden geschroefd ²⁾, d.w.z. de preoccupatie met de participatie, inspraak e.d. van de bevolking te laten schieten. Dit zou de helderheid in het beleid bevorderen, waardoor een groot aantal mensen (zowel de 'professionals' als de bevolking) niet op een spoor worden gezet, dat in deze structuur nergens naar kan leiden. De identiteit zal dichterbij huis moeten worden gezocht nl. in de aard van de concrete werkzaamheden.

Van D.

¹⁾ 44e jaargang, nr. 2.

²⁾ Wellicht kan dan van de begrotingspost ad f 44.000.000,— een deel afgeschoven worden naar de politieke partijen, zodat deze hun wetenschappelijk apparaat adequaat kunnen laten functioneren. Daar is de democratie meer bij gebaat.

(Van D.)

